

Látogatás az óbudai zsidó muzeumban

Óbuda, Lajos-utca. A rossz, düledező óbudai házak között hideg áprilisi szél kavargja a híres óbudai piszkot és a közeli Dunaparton szakadtruhájú, rongyos halászok próbálnak kifogni a vízből pár darab halat. A Flórián-tér felé haladó villamos kopott címtáblájú szatócs- és rőfösüzletek előtt dőcög a rossz síneken, mintha nem is a magyar fővárosban, hanem valamelyik soványpénzű vidéki városban járnánk. Sehol egy rendes épület, sehol egy valamirevaló park vagy üde oázis, ahol megpihenhetne az ember szeme. Óbuda már évtizedek óta mostoha gyermeke a magyar fővárosnak. Évek is elmúlnak addig, amíg valamelyik városatya olykor-olykor szót emel Óbuda érdekében. Halott város ez az Óbuda. Csendes város. Lakói nem zúgolódnak, nem kiabálnak sem autóbuszért, sem útjavításért. Az egész város romokon épült. És ezek a romok, mintha megbosszulták volna magukat. A régi Acquincummal határos római városrész köveit még az első Árpádok alatt széthordták az addig csak sátorlakó magyarok, bár valamikor, — mint mondják, — a Flórián-tér környékén lehetett az ország második ujjáépítőjének, IV. Bélának a palotája. De mikor a tatárjárás után az udvar felköltözött Budára, akkor a vidék teljesen lezüllött és mindenféle gyűlevész népségnek lett a hazája. Az Árpádok templomait, palotáit ismét lebont-

tották és az előkerült templomkövekből megépítették a mai szomorú vityillókat. Eleinte a dunai hajókkal idekerült rákok és egyéb vándor népek lakták a környéket, de később ők is leköltöztek a vízvárosba és Óbudán csak a nagyon elesettek és a Várból kiszorult zsidók találtak hajlékot. *A zsidók természetesen ragaszkodtak Óbudához, mert ott vezetett keresztül a nyugati országok felé menő kereskedők útja és az óbudai gettó lakói nagyon jól tudták, hogyan lehet aranyat csinálni a jövő-menő kereskedők portékáiból.* És pár évszázad alatt Óbuda a magyarországi zsidóság nagy fellegrája lett. Az óbudai szűk utcák és síkatorok nap és fény nélküli házaiban éltek a maguk elzárt, idegen világát és ha valahol Lengyelországban vándorlásra kelt egy fehérharisnyás, fekete-kaftános izraelita, az egész biztosan az óbudai zsidótelepek felé vette az útját. Mikor azonban megindult Pest fejlődése, és a zsidók is polgárjogokat nyertek, akkor Óbudának ezek az öreg bennszülöttei átköltöztek Pestre, meghódították a fejlődő város legszebb területeit — a Lipótvárost, később az Andrassy-utat és a zsidó arisztokrácia képviselői, ma már csak a várbeli utcák történelmi patinás épületeiben tudnak megpihenni tőzsdei harcaik után, szem-melláthatóan nem vágyódnak vissza Óbudára.

sen sokan vándoroltak be Lengyel- és Morvaországból, de érdekes, hogy volt olyan is, aki Rómából jött Budapestre. Mindenesetre jellemző, hogy már abban az időben megindult a zsidók vándorútja Magyarországra felé, mely zsidók azután az óbudai gettó utasításai szerint helyezkedtek el az ország egyes vidékein. Az óbudai zsidók statisztikája szinte döbbenetes grafikonnal szaladt fölfelé a későbbi években és lassan-lassan olyan pénzügyi hatalomra tettek szert, hogy már a szabadságharc alatt fontos szerepet tölthettek be a magyar gazdasági életben. Az 1820-ban felépített óbudai zsinagóga Mekkája lett az ország zsidóságának és fél Magyarország hitközsége idetartozott. Az egykori kimutatások szerint a templom építése 130.012 forint 36 krajcárba került, ami ékes bizonyítéka a budakörnyéki zsidóság nagy gazdagságának. A múzeum természetesen nem volna zsidó múzeum, ha könyveinek nagy része nem üzleti könyv lenne. Az asztalokon százötven, kétszázévesztendő üzleti elszámolások, hitelnyújtások, adósságvisszafizetések, adásvételi szerződések hevernek, melyek élénk betekintést nyújtanak az itt élő zsidók üzleti tevékenységére. Egy Tóti Izsák nevű zsidó ember hosszú pályafutása alatt minden kiadott vagy kölcsönadott garast pontosan feljegyzett és könyveiből láthatjuk, hogy Tóti Izsák nevű óbudai kereskedő súlyos hiteletet nyújtott a magyar arisztokrácia legfényesebb nevének is. Bethlen Sámuel, Teleki Anna, Bornemisza Péter báró, Zichy Kázmér és még sokan mások voltak adósai ennek az ismeretlen hitelezőnek, aki természetesen csak megfelelő biztosíték ellenében hitelezett.

A zsidó muzeum kincsei

A Zichy-utca környékén, a Flórián-tér felé vezető Lajos-utca hirtelen kiszélesedik és a teret elzáró kőoszlopos vasrács mögül szürkére festett óriási épület mered a járóelőkre: az óbudai zsinagóga. Finom arányai és ügyesen megfogott óriási tömege nagytudású építőmester kezét dicséri és a szép alkotás nemességét még az sem tudta csökkenteni, hogy 1900-ban az épületet egy Ulmann nevű építész tervei szerint átalakították. A zsinagóga külső homlokzata teljesen elüt a magyarországi zsinagógák képétől, mivel tervezője a XIX. századelő neoklasszikus stílusában építette. A hatalmas tympanont nyolc korintusi oszlop tartja és inkább hasonlít valami olasz hatás alatt épült katolikus, mint zsidó templomhoz.

Bent a templomban szigorúszemű felügyelő őrködése mellett óbudai napszámos asszonyok tisztogatják a falakat. Mikor belépek a hajóba, önkénytelenül is levegőszem a kalapomat, de a felém siető templomőr riadt szemekkel figyelmeztet, hogy a kalapot nem szabad a fejéről levenni. Midőn a zsidó múzeum után érdeklődöm, átküld a szomszéd utcában lévő hitközségi

irodába, mert a kevés látogató miatt csak vasárnap délelőtt tartják nyitva a múzeumot. A hitközség épületében példás rend és tisztaság fogad és mikor bejelentem múzeumnéző szándékomat, nagy örömmel állnak rendelkezésemre. Amíg a múzeum gondnoka a kulcsokért siet, körül nézek az udvaron. A bejárat előtt szegény óbudai zsidók sorakoznak a húsvéti macsezert. Az egyik melléképületben fiatal zsidófiúk idegen és ismeretlen zoltárokat énekelnek, míg egy másik helyiségben öreg, pajeszos és kaftános zsidók tanácskoznak. Kalauzom rövidesen megérkezik és láthatóan boldog, hogy hallottam büszkeségükről, a múzeumról.

— Tetszik tudni, — magyarázza, — a pesti zsidó múzeumot csupa olyan dologgal tömték tele, amilyeneket mindenütt láthatunk. Még a Vázsonyi is ott van. Az óbudai múzeumnak azonban multja, sőt nagy multja van. A templomot 1820-ban építették a régi zsinagóga helyére és a templom gondnokai minden régi darabot megőriztek, ami kapcsolatban volt akár a templommal, akár az óbudai zsidósággal. Mert mi ilyen gondos emberek vagyunk.

Sok minden másról, érdekes dologról mesélnek ennek a különös kis óbudai zsidómúzeumnak összegyűjtött tárgyai. Feltehetően helyen elhelyezett írások bizonyítják, hogy az óbudai gettó biztos menedékhelyet nyújtott az abszolutizmus korában a politikai üldözötteknek. Nagy keret öleli körül Haynaunak ama rendelkezését, mely szerint egy millió pengő sarcot vetett ki az óbudai zsidókra.

Mintha az egész múzeum csak azért létesült volna, hogy elhitesse: a bevándoroltak hazafiabbak voltak a hazafiaknál és magyarabbak még ezeknél is, akik ve-rejtékes munkával építették a régi római kövekből az első Árpádok óbudai palotáját.

Fiala Ferenc

Amiről az irattár mesél

Belépve a csarnokba, sötét kis folyosón megyünk keresztül. Az előcsarnok vízvezetéke alatt szépfaragású vörösmárvány medence fogja fel a lehulló cseppeket. *Lehet úgy százesztendő.* Egy kis benyíló előtt régi kézi kovácsolású vasajtó zárja el a továbbvezető utat. Az ajtó felett megsárgult papírlap. Rajta a felírás: *kincstár.* Három zár és három lakat védi az ajtót a betörők elől. Sorra kinyitjuk őket és máris bent vagyunk a féltve őrzött kincstárban. A falak melletti szekrényekben jól lelakatolt zárok mögött őrzik a régi, használaton kívüli kezszereket. *Száz-százötven esztendő ezüst töravértek, nemesmunkájú törámutatók sorakoznak egymás mellett és szinte tiltakoznak, hogy megzavarjuk békés csendjüket.* Különösen szépek és mesteri munkájuk az *eszrogtartók*, melyekben jó szagokat szoktunk szagolgatni bizonyos ünnepek alkalmával — világosít fel kísérőm, mikor az eszrogtartók hivatása után érdeklődöm. A szekrények tetején hétágú bibliai és nyolcágú makka-beusi menorák (gyertyatartók) állanak. *Egy oldalsó tárlóból héberbetűs levita-*

kancsók kerülnek elő, mikor kézbe akarom venni ezeket a kegytárgyakat, akkor a templom gondnoka szinte ijedt mozúlattal helyezi vissza a helyükre.

Jól lezárva és lelakatolva a hatalmas vasajtót, a második emeleten lévő múzeumi irattárba megyünk. Az egyik lépcső alatt kóterszerű sötét helyiség ásít a belépőre. Valamikor ez volt a *zsidó hitközség börtöne.* Ugyanis a hitközség vezetőségének — ha nem is éppen pallósjoga, de — bizonyos büntetőjoga volt a renitenskedő hitközségi tagok fölött. Negyvennyolc után természetesen elvesztették ezeket a jogukat, de mint mondják, ma is nagy szükség volna az ilyen büntető-eljárásokra. Felérve az irattárba, érdekes íráskopirások tárulnak elénk. Egy régi kimutató azt bizonyítja, hogy *1735-ben az óbudai gettóban negyvenhárom család lakott.* A negyvenhárom családban kétszázöt családtagot számolt össze a nagytekintetű budai tanács és kiderült, hogy *Óbuda kétszázöt zsidóhitű lakója közül csak egyetlen olyan volt, aki Óbudán született. A többiek bevándoroltak voltak. Különö-*